

BIOETIKA U RUMUNJSKOJ

C. Maximilian

Medicinska akademija, Bukurešt

UDK 614.253(498)

174:61

Pregledni rad

Primljeno: 31. 1. 1996.

Prva nastojanja utemeljenja medicinske etike u Rumunjskoj javljaju se nakon sloma komunizma 1989. Naime, tijekom komunističke diktature nije bilo moguće raspravljati o etičkim aspektima medicinske prakse, što je omogućavalo brojne zloporabe medicine u političke svrhe. Unatoč brojnim otežavajućim okolnostima, poput nepostojanja zakona o zdravstvenoj zaštiti, nakon revolucije 1989. došlo je do pozitivnih promjena, pa su osnovani bioetički komiteti pri Akademiji medicinskih znanosti i pri Ministarstvu javnog zdravstva te Bioetički centar pri Institutu za higijenu i javno zdravlje, koji razvija svoja regionalna središta po Rumunjskoj. Oni se bave novim bioetičkim problemima poput tretmana oboljelih od AIDS-a, transplantacijskim postupcima i slično. U članku je također dan pregled rasprava o problemu potpomoćnog začeća, obrazovanja, referira se o odnosu vjerskih zajednica prema bioetici, o bioetičkoj periodici i znanstvenim skupovima kao i o zakonodavstvu. Također je tematiziran i odnos bioetičkih komiteta prema klasičnim "moralnim" pitanjima kao što su homoseksualnost i transeksualnost.

Točan trenutak nastajanja rumunjske bioetike nije lako utvrditi. On bi mogao biti vezan uz članak St. M. Milcua, posvećen bioetici, objavljen 1984., ili uz moju knjigu – zapravo dulje eseje o moralnome utjecaju genetike. Moje su sinteze bile podvrgnute ograničenjima toga doba: mračni scenariji bili su zabranjeni kao nekonzistentni u "komunističkome optimizmu". Unatoč svim tim pritiscima pokušao sam anticipirati socijalne i etičke konzekvencije prodora genetike. Moja je knjiga namjeravala učiniti osjetljivim društvo kojemu je nedostajala bilo kakva mogućnost znanstvene dokumentacije. Tijekom posljednjih komunističkih godina gotovo nijedno zapadno izdanje nije ušlo u rumunjske knjižnice. No svi smo mi znali da prije ili kasnije mora napokon doći razdoblje "liberalnosti". Nitko nije imao hrabrosti zamisliti propast komunističke diktature. I, neposredno nakon naše revolucije iz 1989., otkrili smo na užasan način prave dimenzije komunističkoga naslijeđa. Ekonomska je situacija bila katastrofalna. No moralna je degradacija bila čak i gora. Sve – ili gotovo sve – moglo se kupiti ili prodati. Medicina je bila više entuzijastička nego kompe-

tentna, pod obvezom da riješi veoma teške slučajeve sa zaostalom tehnologijom.

Nakon 1990. većina informacija pokazala je da su podaci što su ih izdavale komunističke vlasti – ako su ih ikada i izdale – bili uništeni. Sinteza koju je napravilo Ministarstvo zdravstva 1995. pokazuje da je zdravstvena skrb u Rumunjskoj bila – i još jest – kritična. Očekivana životna dob smanjena je na 66 godina kod muškaraca i na 70 godina kod žena... Kronični pacijenti u stotinama tisuća... i najveća rasprostranjenost HIV-pozitivne djece u Europi (52%), najvećim dijelom djeca zaražena u domovima ili bolnicama. Pobačaj je bio zabranjen u to vrijeme, što je uzrokovalo da mnogo žena pokuša prekinuti svoju trudnoću. Barem ih je 10000 umrlo zbog kasnijih infekcija.

Tijekom posljednjih godina ekonomska se situacija sve više pogoršavala. Pretjerano velik broj ljudi živi ispod praga apsolutnoga siromaštva. Za starce je život postao prava noćna mora. Njihovi su prihodi preniski, a preživljavanje je čudo. No, naravno, to će posebno teško razdoblje prestati nakon nekoliko godina. Najteži problem s kojim se trebalo suočiti rumunjsko društvo na početku 1990. jest problem kako riješiti postojeće dileme. Moguće je rješenje dala bioetika. Započeli smo s osnivanjem Bioetičkoga povjerenstva. Ono je stvoreno pod okriljem Znanstvene akademije, a činilo ga je 30 članova iz različitih područja društvenoga života - medicine, prava, filozofije, sociologije, psihologije, kriminologije, masovnih medija. Isto su tako bili prisutni predstavnici Pravoslavne i Katoličke crkve. Prvi je počasni predsjednik bio St. M. Milcu, predsjednik Akademije za medicinske znanosti. C. Maximilian izabran je za njegovog aktivnog predsjednika. Bioetika je prema tome službeno otvorila vrata svojem ulasku na rumunjsku pozornicu. Ona je isto tako ustanovila svrhe povjerenstva. Njegova je intencija trebala biti modeliranje čimbenika medicinske svijesti, a ne odlučivanja. To je, međutim, značilo ograničenje u moći njegove intervencije. Ono je moglo biti aktivno samo do one mjere do koje je administracija podržavala njegove sugestije. Postojali su također mnogi važniji problemi od onih bioetičkih, koji su od rumunjskih vlasti zahtijevali brza rješenja. Pa ipak bioetika je uspjela ući – više ili manje agresivno – u intelektualni život Rumunjske. Nerijetko, bili smo pretrpani svim vrstama otkrića: domovima za hendikepiranu djecu, AIDS-om, stanjem starijih osoba. Hitna je služba razvrstavala pacijente, oni iznad 65 godina bili su *a priori* isključeni. Ambulantna vozila nikada nisu bila na raspolaganju starijim ljudima. Liječničke zarade bile su manje nego nacionalna zarada, pod izgovorom nekih dodatnih prihoda što ih oni primaju od svojih pacijenata (što nije bilo opravdano, jer nisu svi primali novac od pacijenata kao što svi nisu ni imali izravnoga kontakta s njima).

Dodiri naše medicine s medicinom u ostatku svijeta bili su prekinuti barem tijekom posljednjih dvaju desetljeća... nijedno zapadno izdanje nije ušlo u naše knjižnice godinama (umjesto toga, imali smo, primjerice, mnoštvo kubanskih časopisa koji su ostali netaknuti!). Nitko – ili gotovo nitko – nije nikada posje-

tio nijedan kongres... Laboratoriji su bili prazni, veoma često im je nedostajalo čak i najobičnijih obojenih supstancija. Nije bilo prave medicinske opreme ("najnovija" je bila 10-15 godina stara).

Bolnice su bile užasavajuće. Žene su bile prepuštene tami i hladnoći. Kirurzi su morali operirati hitne slučajeve u... zimskim kaputima! Vlastiti pacijentovi sustavi grijanja često su se unosili u bolnice s dopuštenjem administracije, ako nije bila isključena električna energija.

Većina liječnika više nije imala nikakve nade. Nakon diplome morali su napustiti gradove i otići na selo, gdje su, ako se nije dogodilo čudo, bili prisiljeni ostati. Svi procesi bili su zamrznuti.

No došao je prosinac 1989. i nakon razdoblja punoga entuzijazma na početku, shvatili smo da će doći još teži dani... I oni su doista došli. Komunistam je bilo pošteđen i od krize nezaposlenosti i od krize stanovanja. Obrazovanje je bilo besplatno, kao i zdravstvena skrb. Naknada koju smo dobivali omogućavala je preživljavanje – sve do praga apsolutnoga siromaštva – većini od nas.

Rumunjskoj treba čitav niz novih zakona. Još ne postoji nijedan zakon o sustavu socijalne sigurnosti. Ne znamo kako će se odrediti stanje liječnika. Dosad su bili obvezni prihvatiti položaj na koji su upućeni – u bilo koje zabito mjesto oni su mogli otići tek nakon natječaja (koji su se često – ako ne i uvijek – odvijali pod dvojbjenim uvjetima). Rumunjski liječnici sada traže svoje vlastito mjesto (ako im ne uspije upisati postdiplomski studij).

To je posve nova situacija na koju naši liječnici nisu pripravljeni. Nije stoga začudno da mnogi od njih (koji si to mogu priuštiti) napuštaju zemlju, napose oni koji žele sudjelovati u znanstvenim istraživanjima.

Bioetički komitet ministarstva javnog zdravlja

Bioetički komitet Akademije medicinskih znanosti bio je, teorijski, savjetodavno tijelo, koje nije moglo utjecati na pitanje nacionalne medicine, ili je pak to moglo učiniti zanemarujući Ministarstvo zdravstva te, pod tom pretpostavkom, imati minimum učinkovitosti. Obratno, Ministarstvo je zdravstva moglo slušati ili ne slušati naše sugestije. S obzirom na tu situaciju bilo je jasno mjesto organizacije bioetičkoga komiteta unutar Ministarstva zdravstva. On je bio sastavljen isključivo od liječnika, od kojih se tražilo da riješe određene hitne situacije. Njegova je perspektiva bila u većoj mjeri nejasna jer će budući medicinski kolegij vjerojatno preuzeti zadaće onoga koji još uvijek pripada našem Ministarstvu zdravstva. Sve dotad valja organizirati prvi bolnički bioetički komitet. Oni su isto tako nekad postojali (ustanovila ih je Akademija za medicinske znanosti), no nisu nikada proradili. Zamišljeno je da novi komiteti riješe hitne moralno opterećene probleme, nastale medicinskim životom u društvu koje prolazi krajnje teško razdoblje tranzicije prema tržišnoj ekonomiji s

mnoštvom socijalnih tenzija. Najvažnija pitanja pojavit će se s višestruko malformiranom djecom, starim ljudima, kroničnim pacijentima u zadnjem stadiju bolesti, medicinskim tretmanom, transplantacijama organa te, *last but not least*, s pacijentima u zadnjoj fazi AIDS-a (još uvijek imamo veliku rasprostranjenost djece inficirane HIV-om). Komiteti će biti sastavljeni i od liječnika i od sestara. U svim slučajevima kada je riječ o pacijentovom životu, trebalo bi isto tako dopustiti pristup raspravi članovima pacijentove obitelji. Njihova aktivnost treba biti u skladu s nacionalnim zakonima i preporukama međunarodnih tijela (napose Europskoga vijeća). Nadamo se da će aktivnost takvih komiteta biti providna i da će svaka odluka biti koliko je moguće uže vezana uz bioetička načela.

Bioetičko povjerenstvo

Tijekom posljednjih je godina Bioetičko povjerenstvo Akademije za medicinske znanosti nastojalo svratiti pozornost zajednice na glavne bioetičke probleme, koristeći sve dostupne kanale – tisak, radio, TV. Ta je politika još uvijek živa. Pod okriljem Akademije za medicinske znanosti organizirane su javne rasprave i savjetovanja. Istodobno, njezino je članstvo posjetilo različite znanstvene događaje, govoreći o temama o kojima se raspravljalo u općim izvješćima ili pak s bioetičkoga gledišta.

Usporedo, jedno središte bioetike razvilo se na Institutu za higijenu i javno zdravlje, pod ravnanjem prof. Dana Enachescua. Njegova dva programa pokušavaju upoznati buduće voditelje medicinskih ustanova s bioetikom. Ta služba surađuje s dva sjevernoamerička sveučilišta koja šalju svoje učitelje u Rumunjsku.

Na Medicinskome sveučilištu u Iasi stvoreno je malo središte bioetike na čelu s Gh. Scripcaruom. Njegovi su članovi organizirali međunarodni simpozij posvećen samoubojstvu te jedan mjesni simpozij usredotočen na moralne probleme suvremene rumunjske medicine.

Bioetička središta postoje unutar drugih središta, primjerice u Timisoaru, Craiovi, Oradei, Cluju, a njihova se aktivnost manje ili više konzistentno uzastopce pojavljuje u javnosti, što je veoma značajno.

Na sličan se način raspravljalo o eutanaziji. U stvari, to je bila beskorisna tema, jer nitko nije imao namjeru predložiti u parlamentu da se eutanazija ne kažnjava. Više je prilično jasnih razloga za to: ograničena razina općega obrazovanja; religiozno pučanstvo; Crkva ne prihvaća eutanaziju (smatra se da je bol božanskoga podrijetla i da se treba podnositi do kraja života); medicinska zajednica nije nikada raspravljala o toj temi jer je to bila zabranjena tema.

Unatoč svemu tome, u zadnje vrijeme takav svršetak života nije bio samo jednom predmet razmatranja. Rasprava je započela kada je tisak otkrio zakons-

ki prijedlog o javnome zdravlju, koji je prihvaćao aktivnu eutanaziju bez ikakve zadržke. Njegovo je objavljivanje podiglo čitav niz oprečnih rasprava. Većina je sudionika odbacivala eutanaziju od samoga početka. Neki su usamljeni glasovi zahtijevali otvoreni pristup problemu, oslobođen predrasuda. Bioetičko povjerenstvo Akademije medicinskih znanosti odbilo je eutanaziju bez zadržke, nalik na Crkvu (što se tiče aktivne eutanazije). Sličnoga je stajališta zasigurno bila čitava zajednica. Po svoj prilici, bez obzira na ekonomsku situaciju u bliskoj budućnosti, aktivna eutanazija neće postati dijelom rumunjskoga socijalnog života.

Medicinski potpomognuto začeće

U Rumunjskoj postoji samo jedno središte te vrste, u Timisoari; drugo se organizira u Bukureštu. U raspravi se govori o pitanjima radnih uvjeta u tim središtima. U cjelini uzevši, ti su uvjeti slični međunarodnim pravilima: anonimnost darovatelja gameta, umjetna oplodnja žena s niskim reprodukcijom potencijalom (u predklimakteričnome razdoblju), zabrana oplodnje *post-mortem*, zabrana korištenja ovocita iz pobačenih fetusa i iz anencefaličnih fetusa, zabrana uporabe embrija starih preko 14 dana za eksperimentalna istraživanja. Sadašnja će se pravila periodički preinačivati, uzimajući u obzir medicinski napredak i socijalni kontekst.

Umjetna se oplodnja koristila u manjemu ili većemu razmjeru i prije 1990. Tada to nije bilo predmetom nikakvih pravila, nitko nije znao kriterije izabiranja darovatelja ili pak je li dobiven muževljev pristanak ili nije dobiven. Ono što je gotovo sigurno jest to da darovatelji nisu bili citogenetički pregledani. Zanimarivao se stupanj uspjeha.

Prekid je trudnoće sada dozvoljen. U tome obzorju nije potrebna nikakva pravna regulativa. Liberalizacija abortusa imala je prvu katastrofičnu posljedicu: pad nataliteta. Sadašnji trend ide prema negativnome demografskome porastu, a već je prisutan u nekim krajevima i velikim gradovima. Zapaža se jasna tendencija opadanja pučanstva, zajedno s procesom starenja i dramatičnim porastom broja bolesnih ljudi. Teško je anticipirati evoluciju naše demografske politike. S obzirom na probleme što nastaju redukcijom broja pučanstva, bit će nužna prikladna rješenja.

Buduća će vlada vjerojatno pokušati zabraniti pobačaj. Čak i tada dopustit će se iznimke u slučajevima trudnoća u kojima se nosi abnormalni fetus.

O problemu istraživanja na embrijima još se ne može govoriti. Nekoliko embrioloških središta ima druge, manje ambiciozne, interese. Štoviše, u Rumunjskoj ne postoje ni banke gameta ni banke embrija.

Obrazovanje

Već nekoliko desetljeća postoji katedra za medicinsku etiku unutar medicinske izobrazbe. Tu se poučavala samo medicinska deontologija (a ne bioetika). Tijekom posljednjih godina, osim deontologije, poučavali su se također i opći tečajevi bioetike.

Prva katedra bioetika ustanovljena je 1991. unutar medicinskih fakulteta Ekološkoga sveučilišta (prof. C. Maximilian). Godinu dana kasnije ja sam uveo bioetiku na Psihološki fakultet Sveučilišta "Titu Maiorescu". Drugi su fakulteti slijedili taj primjer, a 1995. svi medicinski fakulteti imat će bioetičke tečajeve, kao i drugi fakulteti, primjerice, pravo, psihologija, biologija.

Tri godine bioetika se također podučava i u medicinskoj školi. Kratki tečajevi organizirani su za glavne medicinske sestre. Bioetiku također namjeravamo uvesti i u srednje škole. Neke nastavne sate mislimo posvetiti bioetici.

Nadamo se da ćemo uvesti bioetiku na većinu fakulteta bez obzira na njihov profil. Prioritet će zasigurno imati Pravni fakultet. Cilj je tečajeva da studente učini osjetljivima za pitanja što nastaju novim transformirajućim potencijalom genetike kao i povećanjem moći medicine u cjelini. Podučavat će se sve glavne teme – od medicinskoga zahvata u prokreaciji preko eutanazije do eugenetike. Na svakome fakultetu pristup će odrediti njegovi posebni vidici: različito zakonodavstvo po zemljama, genetske i okolišne osnove obrazaca ponašanja ili postojeći odnos zdravstvena skrb – pacijent u medicinskim školama.

Počevši od ove godine, nadamo se da ćemo ustanoviti također filozofski odjel bioetike, otvoren svima koji žele proučiti to područje promišljanja: liječnicima i pravnicima, filozofima i psiholozima. Budući profesori bioetike zasigurno će se birati između njih.

Željeli bismo misliti da će bioetika napokon uspjeti nešto promijeniti u našem društvu.

HIV/AIDS u djece

Kada je stvarnost tragična, problem odgovornosti ostaje fluidan.

Do koje su mjere liječnici krivi što su djeca zaražena? Čini se da je lako dati odgovor. Krivi su. Pa ipak... trebamo se prisjetiti komunističkoga razdoblja da bismo razumjeli njihov medicinski stav. Nitko se sada ne sjeća onoga tko je prvi preporučio terapiju s mikrodozama krvi kao oblik imunostimulacije. Liječnici su to smatrali načinom očuvanja života djece koja su primljena u ustanovu. No sestre koje su vodile transfuziju ili redovna punjenja koristile su iste igle za više djece... Većina HIV-pozitivne djece još živi. Dio njih – napose oni koji su nozokomijalno zaraženi nakon 1990., kod kuće su i proživjavaju prva

očitovanja segregacije: ne primaju ih ni u dječje vrtiće ni u škole. Dosta je začuđujuće da su učitelji najčešće oni koji ih odbijaju, a nakon njih dolaze roditelji. Socijalno odbijanje poprima zastrašujuće oblike. Ustanovljenje dječjih vrtića za HIV-pozitivnu djecu odbacuju susjedi. Velika će većina takve djece nestati u bliskoj budućnosti, no njihovo će mjesto zauzeti odraslo pučanstvo (trenutno je njihov broj još nizak, no zasigurno će eksplozivno rasti). S etičkoga gledišta od velike su važnosti zaštitne mjere što ih je usvojilo Ministarstvo zdravstva, prvo, uočavanje medicinskih skupina visokoga rizika, poput kirurga, stomatologa, ginekologa i opstetričara, ali isto tako zatvorenika i prostitutki (s njihovim pristankom).

Preporuča se predbračno testiranje i testiranje trudnih žena. No čitav niz pitanja treba postaviti ovako: tko treba priopćavati posljedak i kome... treba li rizičnim osobama to reći, primjerice ženama? Zašto "da", zašto "ne"? Pod pretpostavkom da HIV-pozitivna osoba bude podvrgnuta kirurškome zahvatu, ne bismo li to trebali reći kirurgu?

Godine 1992. ustanovili smo Studentsko bioetičko povjerenstvo u kojemu su sudjelovali studenti sa samo dvaju fakulteta – Medicine unutar Ekološkoga sveučilišta i Psihologije unutar Sveučilišta "Titu Maiorescu". No nadamo se da će to postati nacionalna udruga, sada kada se bioetika poučava na svim medicinskim fakultetima. Članovi te udruge već su se susreli na sastancima o različitim neobveznim temama. Studenti su podnijeli opća izvješća i, najčešće, eseje vezane uz bioetiku. Omiljene su im teme eutanazija, eugenika i medicinski zahvat u prokreaciji.

Neki od njih pribivali su dvama međunarodnim kongresima psihijatrije i bioetike. Tu su imali posebne sastanke gdje su izmijenili mišljenja s drugim sudionicima. Njihova su gledišta posve drukčija. Za razliku od "staroga" pokoljenja, gotovo ih polovica prihvaća eutanaziju. Svi (ili gotovo svi) odobravaju terapijski pobačaj (u slučaju abnormalnih fetusa) i podržavaju bilo koji eugenički program koji je u stanju poboljšati našu vrstu.

Mišljenje Crkve

Pravoslavna je crkva uvijek bila snošljiva. Ona je htjela ostati daleko od socijalnih pitanja. Ipak, u zadnje vrijeme crkva je započela pristupati raspravama što ih potiču bioetička pitanja. Malo središte bioetike ustanovljeno je na Teološkome institutu u Sibiu, a organizirano je već i nekoliko okruglih stolova posvećenih eutanaziji i odnosu Crkva-medicina. Kao što se i očekivalo, oni su i protiv eutanazije i protiv homoseksualnosti. Utjecaj njihovih gledišta još je zanemariv. Teško je pretpostaviti da će njihovo stajalište promijeniti, primjerice, aktualni zakon o pobačaju.

U Bioetičkome povjerenstvu Akademije medicinskih znanosti predstavnici su Pravoslavne, Katoličke i Protestantske crkve.

Izdanja

Razmišljali smo o mogućnosti izdavanja periodike, no šanse da takvo izdanje preživi zasigurno bi bile ograničene, kao i broj potencijalnih čitatelja. Što je još važnije, bilo bi također premalo autora... To je razlog zašto objavljujemo različite članke posvećene bioetici u drugim časopisima, većinom u *Medical Life* (*Viata Medicala*, kojemu sam trenutno ja na čelu). Mišljenja nekonformističkih autora, koji komentiraju više ili manje neobične situacije vezane uz bioetiku, objavljuju se u časopisu *Academica*, izdanju Rumunjske akademije, kao i u časopisu sudske medicine.

Objavljene su i dvije knjige iz bioetike, autori kojih su C. Maximilian, St. M. Milcu i S. Poenaru.

Usporedo s time, bioetici je u zadnje vrijeme posvećeno mnogo radijskih i TV-emisija. Teško je reći jesu li učinci što ih je postiglo Bioetičko povjerenstvo imali dobrih utjecaja ili nisu, no jedno je sigurno: bioetika je sada bolje poznata.

Znanstveni skupovi

Bioetičko povjerenstvo organiziralo je vlastite simpozije, barem jednom godišnje, obično u Bukureštu, bilo o posebnim, bilo o otvorenim temama. Jedna od rasprava bila je posvećena eutanaziji. U drugim raspravama svakome govorniku bila je dopuštena sloboda biranja teme. Najvažniji skup bio je u Oradei 1995., u organizaciji Akademije za medicinske znanosti uz suradnju s Milazzo skupinom (*Association Internationale de Droit Ethique et Science*). Tom prigodom raspravljalo se o različitim vidicima odnosa zdravstvena skrb – liječnik – pacijent. Istodobno, nacionalni simpoziji počeli su uzimati u razmatranje bioetiku, a također bioetiku i endokrinologiju, bioetiku i zdravstvenu skrb, bioetiku i sudsku medicinu.

Isto je tako spomena vrijedno da odnedavno rumunjski predstavnici posjećuju međunarodne znanstvene skupove. Ipak, to nije baš previše često...

Zakonodavstvo

Nacrt zakona o transplantacijama uskoro će biti dan na glasovanje, a u temeljima je sličan međunarodnome zakonodavstvu i u skladu s Europskom konvencijom. On će biti odvojen od Zakona o zdravstvu, koji je već objavljen ove godine. Među ostalim, on uključuje načela prvoga zakona o transplantacijama, prema kojemu je zabranjen bilo koji oblik komercijalizacije ljudskoga tijela (1975.). No transplantacije su još uvijek veoma rijetke, uvijek uključuju žive darovatelje – bliske rođake pacijenta (prema preporukama Europske konvencije za bioetiku).

Odnedavna, naš tisak objavljuje mnoge ponude prodaje organa, koje nude osobe čija je ekonomska situacija očajna. Nije nam poznato je li bilo koji organ ikada prodan (ponude se odnose na bubrege). Prodavatelji prihvaćaju čak i mogućnost da se prijenos učini u inozemstvu.

Transplantacija organa s mrtvoga tijela potiče mnoga druga pitanja za koja i dalje nema odgovora – od pitanja kriterija utvrđivanja okolnosti smrti do ustrojstva kirurškoga tima.

Teškoće se povećavaju zbog nedostatka primjerene infrastrukture. Veoma skoro pojavit će se zakon u savršenome skladu s međunarodnim pravilima u svezi s eksperimentalnim terapijskim i neterapijskim istraživanjima.

Kada se ustanovi prvo središte za medicinsku pomoć u rekreaciji, Bioetičko povjerenstvo Ministarstva zdravstva ustanovit će uvjete njegova rada. Opet ćemo se morati suočiti s mnogim dilemama: anonimnošću darovatelja sperme, darivanjem ovocita, majkama-zamjenama, oplodnjom *post-mortem*.

Mišljenja članova Bioetičkog povjerenstva međusobno se razlikuju... No vrijeme će nedvojbeno donijeti mnoge promjene u tome obzoru. Veća snošljivost možda će nadomjestiti sadašnje nesnošljive stavove.

Tako ćemo prihvatiti – s nekoliko nužnih promjena – međunarodna pravila u svezi s predijagnostikom i postdijagnostikom.

Znanstvena istraživanja

Teorijski, svaki protokol znanstvenoga istraživanja na ljudima i životinjama trebao bi se podnijeti na odobrenje Bioetičkome povjerenstvu. Povjerenstvo Ministarstva zdravstva analizira svaki protokol onih vrsta koje postoje u teoriji. No njegova uloga ovdje prestaje, jer je bilo i vjerojatno još ima eksperimenata koji izmiču bilo kakvome nadzoru i čiji posljeci su upravo oni koje očekuju eksperimentatori, koji pak pripadaju većim ili manjim farmaceutskim tvrtkama iz Zapadne Europe ili Sjeverne Amerike. Ta će se nesigurna situacija dokončati tada kad će Bioetičko povjerenstvo Ministarstva zdravstva i Liječnički zbor biti primjereno organizirani.

Mjesna bolnička bioetička povjerenstva morat će provjeravati uvjete eksperimentiranja i izvijestiti Ministarstvo zdravstva o bilo kakvoj mogućoj povredi standarda, što bi trebalo dovesti do prekida dotičnoga istraživanja. U svakome slučaju, istraživanja će biti u skladu sa zahtjevima Europske konvencije.

Prenatalna dijagnoza ne obavlja se često. No veoma skoro u Bukureštu će se ustanoviti nacionalno središte za taj postupak. Ne mislimo da će to potaknuti neke posebne etičke probleme. Ako je fetus abnormalan, njegovi će roditelji vjerojatno prihvatiti prekid trudnoće.

Postnatalna dijagnoza još je uvijek želja. Možda ćemo u bliskoj budućnosti uspjeti napraviti primjereni sustav promatranja i napose osigurati umjetno hranjenje bolesne djece. Tada se neće pojaviti posebni etički problemi.

Homoseksualnost

Rumunjsko društvo nikada nije prihvatilo homoseksualnost. Ona se tolerirala prije 2. svjetskoga rata i osuđivala tijekom komunizma. Smatrala se zastrašnjenjem, pa su mnogi homoseksualci osuđeni. U posljednje vrijeme, pod utjecajem međunarodnih tijela, homoseksualnost nije kažnjavana. No to ne znači da je ikada prestala borba protiv nje. Od samoga početka Crkva, dio studenata i parlamentaraca odbija homoseksualnost.

Konačno, budući da je snošljiv stav prema homoseksualnosti bio dokaz političke zrelosti, parlament je odlučio ukinuti zakon o kažnjavanju. Bioetičko se povjerenstvo nije oglasilo o tome pitanju, no tijekom svojih zasjedanja bilo je uvijek na strani snošljivosti prema toj seksualnoj manjini kao i prema bilo kojoj drugoj manjini.

U radijskim i TV-emisijama, kao i u nizu članaka objavljivanih u različitim dnevnim novinama, članovi Bioetičkoga povjerenstva zahtijevali su uvažavanje prava homoseksualaca.

Transseksualnost

Dok je do 1990. samo jedna ženska transseksualka zatražila promjenu spola, nakon toga mnogi su od suda koji je nadležan za to pitanje zahtijevali da se učine zahvati te vrste. To je jedinstveni slučaj kirurške promjene spola.

Premda postoji sudska odluka u svezi s time, Ministarstvo zdravstva poslalo je postojeće slučajeve Bioetičkome povjerenstvu, zatraživši da o tome izrekne svoje mišljenje. Mi nismo do sada donijeli nikakav zaključak, jer je stručna presuda pokazala da je u jednome slučaju riječ o mentalno zaostalome pojedincu, a u drugome o psihički poremećenome.

Željeli bismo stvoriti novu medicinu sa širokim humanističkim korijenima, no to je veoma teško. Naša je ekonomska situacija katastrofalna. Medicinski je svijet uništen 50-godišnjom vladavinom komunizma.

S engleskoga preveo Ivan Čehok

BIOETHICS IN ROMANIA

C. Maximilian

Medical Academy, Bucharest

The first attempts at establishing medical ethics in Romania appeared after the fall of communism in 1989. Namely, during the communist dictatorship, it had not been possible to discuss the ethical aspects of medical practice, which enabled a great deal of medical abuse for political purposes. Despite aggravating circumstances, such as the non-existence of a health-care law, after the 1989 revolution, positive changes finally occurred including the establishment of bioethical committees at the Academy of Medical Sciences, and the Ministry of Public Health, and of the Bioethical Center at the Institute for Hygiene and Public Health, which develops its regional centers throughout Romania. They are dealing with new bioethical issues concerning the treatment of patients with AIDS, transplant procedures etc. A survey of debates is also given pertaining to the issue of assisted conception and education. The author reports about the religious communities' views on bioethics, bioethical periodicals, scientific gatherings and legislation. He also portrays the bioethical committees' attitudes toward classical "moral" issues such as homosexuality and transsexuality.

BIOETHIK IN RUMÄNIEN

C. Maximilian

Medizinische Akademie, Bukarest

Erste Bemühungen um die Grundlegung medizinischer Ethik in Rumänien melden sich nach dem Zerfall des Kommunismus im Jahre 1989. Während der kommunistischen Diktatur war es nämlich nicht möglich gewesen, über ethische Aspekte der medizinischen Praxis zu diskutieren, was zahlreiche Fälle des Mißbrauchs der Medizin zu politischen Zwecken nach sich zog. Trotz mannigfaltiger erschwerender Umstände, wie etwa der Tatsache, daß es ein Gesetz zur Gesundheitsfürsorge nicht gab, kam es nach der Revolution 1989 zu positiven Veränderungen: gegründet wurden Komitees für Bioethik im Rahmen der Akademie der medizinischen Wissenschaften sowie im Rahmen des Gesundheitsministeriums, ferner ein Bioethisches Zentrum am Institut für Hygiene und Volksgesundheit, das in ganz Rumänien seine regionalen Zweigstellen einrichtet. Diese Institutionen beschäftigen sich mit neuen bioethischen Problemen wie etwa der Behandlung von AIDS-Kranken, Organtransplantationen und ähnlichem. Der Artikel gibt außerdem einen Überblick über die Diskussionen zum Problem der künstlichen Befruchtung und der Edukation und referiert über das Verhältnis religiöser Glaubensgemeinschaften zur Bioethik, über bioethische Periodika, wissenschaftliche Veranstaltungen und entsprechende Gesetzgebungsmaßnahmen. Ein weiteres Thema dieses Artikels ist das Verhältnis der Komitees für Bioethik zu klassischen "moralischen" Fragen wie Homosexualität und Transsexualität.